

KAOS ÇAĞINDA İNTİHAR ALGILAYIŞI

Neslihan Şen

Özet: Bu çalışma, arkaik toplumlardan günümüze intiharın farklılaşan anlam ve algılanışını, özellikle bilimsel ve felsefi bakış açısından ele almaktadır. İntihar, sosyolojik açıdan, intiharı toplumsal bütünleşmişlik düzeyiyle ilişkilendiren Durkheim'ın görüşleri ve felsefi bakış açısından ise Schopenhauer, Nietzsche ve özellikle Camus gibi düşünürlerin eleştirel dünya görüşleri bağlamında tartışılmıştır. Camus, yirminci yüzyılın bir hüsrana çağı olduğunu ve yirminci yüzyıl insanının bir hayal kırıklığı içinde olduğunu söylemektedir. Ona göre, intihar yirminci yüzyıl kaosundan bir kaçıştır. Ancak her şeye rağmen, intihar bir çözüm değildir, önemli olan yaşanan bu dünyayı eleştirmek ve ona başkaldırmaktır.

Anahtar Kelimeler: intihar, algılayış, Durkheim, Camus

Suicide Perception In Chaos Epoch

Abstract: This research discusses suicide with differentiated meaning and perception as to especially scientific and philosophical view points from archaic societies to nowadays. Suicide is discussed sociologically concepts of Durkheim that associates suicide with social integratedness level and philosophically in the context of critical world views of Schopenhauer, Nietzsche and especially Camus. Camus said that twentieth century is a frustration epoch and human of twentieth century is under a disappointment. According to him, suicide is an escape from chaos of twentieth century. However suicide is not a solution, the important thing is to criticise and to revolt this living world.

Keywords: suicide, perception, Durkheim, Camus

İlk intihar eden insanın kim olduğu, ne zaman ve hangi sebeplerle intihar ettiği bilinmemekle birlikte, intihar eyleminin çok eski tarihlerde gerçekleştiği düşünülmektedir. Arkaik toplumlarda çeşitli intiharların gerçekleştiği, fakat yaşam yükünün arttığı aşırı uygarlaşmış sonraki dönemlere ve kaos halindeki çağlara göre, intiharın çok daha az bilinen bir fenomen olduğu söylenebilir.¹

İntihar, yaşam ilkesinin -kültürlerin baş tacı ettikleri yaşam ilkesinin- yıkımıdır. Maurice Blanchot, "...ölüme, ya bizi kendimizden geçiren, alışkanlıkları-

¹ Manson, Edward, "Suicide as a Crime", *Journal of the Society of Comparative Legislation*, Vol. 1, No. 2, Jul. 1899, pp. 311-319, <http://www.jstor.org>, 24.10.2007, p. 311.

mızdan eden ya da bizi dehşete düşüren, beklenmedik bir şey olarak yaklaşıyoruz."² diyor. Bu deyiş gibi, intiharı değil de yaşamayı tercih eden insanlar için intihar, alışılmadık bir şeydir. İntihara karar veren birey, insanların korktukları bilinmezliğe doğru giden bir karar vermiştir: ölüme. Ölümsüzlük arzusuyla kavranan insanlık, hayatın kısıyında yaşayan bu insanları anlamakta güçlük çeker. Yaşam içgüdüleri, bize yaşamamızı söylerken, nasıl olur da ölüm bir karar olarak kapıya dayanır. Bu anlamda intihar, anlaşılmazdır.

Yaşamak ve ölmek arasında bireyin bir seçimi olarak intihar, nihai anlamda bireysel bir eylemdir. Birey, intihar kararıyla tek başına ölüme gitmektedir. Ancak, intiharın bireysel bir eylem olduğu düşüncesi, intihara sürükleyen nedenlerin sadece bireyin bir seçimi, karakteristiği ya da ruhsal durumu olduğu gibi sığ bir düşünceye götürmemelidir. İntihar, bireyin içinde bulunduğu toplumdan, bu toplum içinde deneyimlediği yaşantıdan ve toplumla arasındaki karşılıklı ilişkiden bağımsız düşünülemez. Birey, intihar kararını aldığı anda ve ölümü tercih edip intihar ettiğinde ne kadar tek başınaysa, yaşarken içinde bulunduğu topluma da bir o kadar bağımlıdır. Birey, birey olma şeklini, ailesi, eğitimi, mesleği, örfü, âdeti, dini ve hatta siyasi düşüncesi-ne borçludur. Dolayısıyla birey için yaşamak, dışsal belirleyicilerden bağımsız değildir; ölme isteği ile intihar etmek ise, bireyin dışsal yaşamının içsel yaşamına çöreklenmesi sonucu gerçekleşir.

Arkaik dönemlerden günümüze intiharın hem nedenleri hem de insanlar tarafından algılanışı toplumlar değiştikçe farklılaşmıştır.³ Kimi zaman özenilen kimi zaman özendirilen övgüye değer bir durum olarak kabul edilmiştir. Ya da kimi zaman doğaya, hukuka, Tanrı'ya ya da dine bir karşı geliş olarak düşünülmüştür. İntiharın yasak edildiği toplumlarda, intihar edenin cesedine ve mallarına karşı bir takım yaptırımlarda bulunulmuştur. Ya felsefi anlamda anlaşılmaya ya da dinsel anlamda yargılanmaya çalışılmıştır. Fakat bilimsel gelişmelerin hız kazandığı dönemlerde, intihar farklı bir şekilde algılanmaya başlanmıştır. Özellikle 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında toplumların karmaşılaşmasıyla hem bilimsel anlamda hem de felsefi anlamda farklı düşünüş ve algılayışlar türemiştir.

Bilimsel bakış açısında intihar, birey ve toplum için bir 'problem' olarak açıklanmaya başlanmıştır. Psikoloji disiplinine göre kişisel bir problem ve sosyoloji disiplinine göre sosyal bir problemdir intihar. Psikoloji, intiharı bireyin normal dışı davranışı olarak bir hastalık durumu, sosyoloji ise, toplumun içinde bulunduğu durumun yarattığı bir anomi olarak nitelemiştir. Psi-

² Blanchot, Maurice, *Öteye Adım Yok Ötesi*, Çev. Nami Baser, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 20.

kolojik yaklaşıma göre, dışsal durumlar intiharı sınırlayıcı ya da tetikleyici güçler olarak işlerken, intiharın temel sebebinin bireysel faktörler olduğu düşünülmüştür. İntihar, tüm bu dışsal tetikleyiciler karşısında alınan bireysel bir tavır ve son bir karardır. İntiharı toplumsal bir sorun olarak ele alan sosyolojik yaklaşım ise, intiharı farklı toplumsal değişkenlerle birlikte değerlendirir ve sosyologlar, toplumsal problemler bağlamında intiharı, bir problem olarak yorumlarlar. Bu bağlamda, intihar üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar özellikle anomi, toplumsal yalnızlaşma, toplumsal düzensizlik, sanayileşme ve toplumsal bütünleşme konuları çerçevesinde, intihar probleminin değerlendirmelerini ortaya koymuşlardır.⁴

İntiharı toplumsal bir problem olarak ele alan Durkheim⁵, intiharla ilgili çalışmalarında sosyal yapının iki parametresi olarak değerlendirdiği bütünleşme ve düzen değişkenlerini ele alır. Durkheim, bütünleşmeyi, grupları ya da insanları birbirine bağlayan toplumsal ilişkilerin uzantısı bağlamında değerlendirir. Düzen parametresi ise, grup üyeliklerinden kaynaklanan, bireyin kurallara uygun ve ahlaksal taleplerini ifade eder.⁶ Durkheim'a göre, toplum güçlü bir şekilde bütünleştiği takdirde bireylerini kontrol altına alabilir. Ve böylelikle bireyler yaşama daha fazla anlam ve amaç yükleyebilirler. Bireyler, fikirlerinin ve duygularının değişimlerini toplumun ortak değerleriyle oluşturduğunda, bu değişimler

³ Şen, Neslihan, *Toplumsal Anlam Dünyası ve İntiharın Toplumsal Algısı: Bursa Örneği*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2008.

⁴ Stack, Steven, "Suicide: A Comparative Analysis", *Social Forces*, Vol. 57, No. 2, Dec. 1978, pp. 644-653, <http://www.jstor.org>, 03.04.2008, p. 644.

⁵ Durkheim, Emile, *İntihar: Toplumbilimsel İnceleme*, Çev. Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.

⁶ Bearmen, Peter S., "The Social Structure of Suicide", *Sociological Forum*, Vol. 6, No. 3, Sep. 1991, pp. 501-524, <http://www.jstor.org>, 03.04.2008, p. 503.

kontrollü bir şekilde bireylerde tezahür eder ve bireyin yabancılaşma ya da yalnızlaşma gibi problemlerini ortadan kaldırabilir.⁷ Bireyin intiharını toplumun bütünleşmişlik düzeyiyle birlikte düşünen Durkheim, toplum içindeki aşırılıkların tedavi edilmesi gerektiği düşüncesindedir. Ancak ona göre, toplum içinde oluşan bu tür sıkıntıların çözümü, soyut düşünceler ya da kuramlarla değil, eyleme geçen bir ahlak anlayışı ile sağlanacaktır.⁸

19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında gelişen felsefi bakış açısına göre intihar, baş kaldırılması gereken bir fenomendir. 19. yüzyılın sonlarında kavramsal bilgi, ilerleme düşüncesi ve aklın bir tin haline geldiği anlamlı dünya fikri Schopenhauer'ın düşüncelerinde yıkılır. Schopenhauer kalıplaşmış toplumsal değerleri ve diyalektik düşünceyi sorguya çeker ve idealist düşünme biçimlerinin yerine, felsefesinin merkezine insan bedenini alır. Bu insan sadece akla sahip bir özne değil; fakat eyleyen, hisseden ve sezebilen bir insandır ve bedensel bir varlık olarak bu dünyanın tasarımıyıcısıdır. Schopenhauer'den derin bir şekilde etkilenen Nietzsche de, insan bedenini merkeze alır ve bireyi kendine doğru çevirmek, onu güçlü kılmak ister. Nietzsche her türlü kalıplaşmış kavram, kurum ve ahlakın ötesinde öncelikle kendi gerçekliğini fark eden, kendi doğrusunu ayırabilen, karar alabilen bir insanı, üstinsan olarak nitelediği bir insanı ortaya koyar.

Schopenhauer ve Nietzsche'nin etkileriyle 20. yüzyıl entelektüel bakımdan bir hesaplama yüzyılıdır. 20. yüzyıl felsefesi, 18. ve 19. yüzyılın rasyonalist, ilerlemeci, pozitivist ve bilimci düşüncelerinin bir eleştirisidir. Eleştiri, 20. yüzyılın toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamdaki kaosundan doğar. *"20. yüzyıl insanı, hayal kırıklığına uğramış bir insan izlenimi vermektedir. Bundan ötürü de güvensiz, yalnız ama bu güvensizlikten ve yalnızlıktan, bireysel kabiliyetlerini ve özgürlüğünü kullanarak kurtulmak istemektedir. Acaba 20. yüzyıl insanının hayal kırıklığına uğramasının nedenleri nelerdir? Şurası açıktır ki, dünya hiçbir devirde 20. yüzyılda olduğu kadar büyük kitleleri etkileyen askerî, siyasî, ekonomik ve toplumsal sorunla karşı karşıya kalmamıştır. 18. ve 19. yüzyılda insanlığa sunulan vaatler gerçekleşmemiştir."*⁹

⁷ Pope, Whitney, "Concepts and Explanatory Structure in Durkheim's Theory of Suicide", *The British Journal of Sociology*, Vol. 26, No. 4, Dec. 1975, pp. 417-434, <http://www.jstor.org>, 03.03.2008, p. 417. Cresswell, Peter, "Interpretations of Suicide", *The British Journal of Sociology*, Vol. 23, No. 2, Jun. 1972, pp. 133-145, <http://www.jstor.org>, 03.03.2008, p. 139.

⁸ Aron, Raymond, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev. Korkmaz Alemdar, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1986, s. 334.

⁹ Gündoğan, Ali Osman *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 40.

20. yüzyılda devrimlerin, savaşların ve katliamların olduğu bir dönemde yaşayan Camus, dünyanın anlamsız olduğu tartışmasını açar ve tüm bu olan bitenler içinde bireyi bir yabancı olarak görür. Ancak bireyin koşullandığı bu durumdan kurtulması için bir başkaldırma felsefesi önerir. Camus'yu hayatın anlamını sorgulatan, içinde bulunduğu çağdır. Ona göre 20. yüzyıl bir hüsrana çağdır ve 20. yüzyıl insanı hayal kırıklığı içindedir. Bu dönemde gerçekleşen askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunlar büyük kitleleri etkilemiş, 18. ve 19. yüzyıllarda sunulan vaatler boşa çıkmıştır. Birey, tüm bu sorunların ortasında güvensiz ve yalnız kalmıştır.¹⁰ Camus, Sisifos Söyleni'nde bu konuyla ilgili olarak, yaşanan gelişmeleri ve içinde bulunduğu durumu sorguya çekmektedir: *"Anlıyorum, bilim yoluyla olguları kavrayıp sayabilirsem de dünyayı kavrayamam. Bütün engellerini parmağım ile izleyecek olsam, bundan fazlasını bilemezdim. Siz de tutmuş, kesin ama hiçbir şey öğretmeyen bir betimlemeyle bilgi vereceğini ileri süren, ama hiç mi hiç kesin olmayan varsayımlar arasında bir seçim yapmamı söylüyorsunuz. Kendi kendime de, dünyaya da yabancıyım, yardım umabileceğim tek şey de bir şeyi kesinlemeye yeltenir yeltenmez kendi kendine yadsıyan bir düşünce."*¹¹

Camus'ya göre intihar, hayatın anlamı sorunsalında tek felsefi problemdir. İntihar, ne bir başlangıç ne de bir sonuçtur, ancak ona göre, felsefeyi temellen-direcek olan bu problemdir. *"Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değer değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir."*¹² İntiharı, bireysel bir edim olarak ele alan Camus'ya göre, kendini öldürmek, kişinin yaşama nedeni bulamamasından kaynaklanır. Bu anlamsızlık içinde insanın, acı çekmektense, yaşam mücadelesinden vazgeçmesidir intihar.¹³ Camus, intihara karşı 'uyumsuzluk' öneri-

¹⁰ A.g.e, s. 40.

¹¹ Camus, Albert, *Sisifos Söyleni*, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul, 2006, s. 30-31.

¹² A.g.e., s. 15.

¹³ A.g.e., s. 17.

sinde bulunur. Uyumsuzluk, yaşamdan kopma durumu değildir. Ona göre, yaşamın gerçek anlamı, uyumsuzluğun ve umutsuzluğun başladığı yerde bulunur. *“Yaşama umutsuzluğu yoksa yaşama aşkı da yoktur.”*¹⁴ Ona göre zor ve yapılması gerekir olan, bu dünyanın anlamsızlığını gideremeyeceğini bile bile yaşamaktır. Camus’ya göre insanın uyumsuzlukla karşılaşması, onu intihara götürecek bir neden değil, aksine yaşamayı anlamlandırmayı sağlayacak bir etkidir. Çözüm, ne yaşamın anlamlı olduğuna dair bir ikna, ne yeni bir inanç ya da umut bağlama ne de intihardır. Camus, tüm bunların yerine, başkaldıran bir düşüncüyü ortaya koyar. Bu düşüncenin sonucu, yaşamı anlamlı kılabilecek olan her şeye başkaldırmadır. Ancak başkaldırma tek başına her şeye ‘hayır’ anlamına gelmez. *“Kimdir başkaldıran insan? Hayır diyen biri. Ama yadsırsa da vazgeçmez; evet diyen bir insandır da, hem de daha ilk devrinde... Örneğin, ‘fazla uzadı bu iş’, ‘buraya kadar evet, buradan ilerisine hayır’, ‘çok ileri gidiyorsunuz’ ya da ‘geçemeyeceğiniz bir sınır vardır’ anlamlarına gelir.”*¹⁵

Rasyonalist ve iyimser bir gelenekten çok uzakta, bahsedilen bu üç düşünür karamsar felsefeleri, irrasyonel tavır alışları ve bireyi düşünsel ve bedensel anlamda özgür kılan düşüncelerine rağmen, intiharı bir çözüm olarak sunmaz. Yaşanılan bu dünyanın anlamsız olduğu vurgusuna rağmen intihar, bir kaçış olarak görülür. Ancak bu kaçış düşüncesi, yaşamın gerekliliğinden ya da bir ödev düşüncesinden kaynaklanmaz. Onların düşüncesinde yaşamak, duyguları ve sezgileri olan bir insan bedeni olarak yaşamak ve anlamsız olanla baş etmektir. Hâlbuki intiharı seçmek, eleştirilerinin odağı olan yaşamın olumlanmasından başka bir şey değildir.

Bu yaşamdan kaçış isteği, bilimsel ilerleme ve teknolojik gelişmelerden payını alamayan, bu süreçte yalnızlaşan, topluma yabancılaşan ve zihinsel anlamda yorgun düşen bireyin son çaresidir. Felsefi anlamda bu yaşamın olumsuzlanması ve hiçe sayılması önerilirken, birey güvensizlik, huzursuzluk ve mutsuzluk haliyle hala umut etmektedir. Yalnızlaşan ve yabancılaşan birey, uyumsuzdur ve uyumsuzluğunu hastalık olarak görmekte, bir şekilde yaşama uyum sağlamayı istemektedir. Ve birey için her türlü yaşam savaşı - maddi-manevi her türlü değere ulaşma isteği ve arzusu- onu daha da intihar düşüncesine sürüklemektedir. Yaşamı olumlamanın ve arzu ettiklerini elde edememenin bir sonucu olarak intihar, yaşama zihinsel anlamda başkaldırmamanın son noktasıdır.

¹⁴ Camus, Albert, *Tersi ve Yüzü*, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul, 2005, s. 27.

¹⁵ Camus, Albert, *Başkaldıran İnsan*, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul, 2004, s. 21.

Kaynakça

- Aron, Raymond, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev. Korkmaz Alemdar, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1986.
- Blanchot, Maurice, *Öteye Adım Yok Ötesi*, Çev. Nami Baser, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Bearmen, Peter S., "The Social Structure of Suicide", *Sociological Forum*, Vol. 6, No. 3, Sep. 1991, pp. 501-524, <http://www.jstor.org>, 03.04.2008.
- Camus, Albert, *Sisifos Söyleni*, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, 9. Basım, İstanbul, 2006.
- Camus, Albert, *Tersi ve Yüzü*, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2005.
- Camus, Albert, *Başkaldıran İnsan*, Çev. Tahsin Yücel, Can Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2004.
- Cresswell, Peter, "Interpretations of Suicide", *The British Journal of Sociology*, Vol. 23, No. 2, Jun. 1972, pp. 133-145, <http://www.jstor.org>, 03.03.2008.
- Durkheim, Emile, *İntihar: Toplumbilimsel İnceleme*, Çev. Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.
- Gündoğan, Ali Osman, *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1997.
- Manson, Edward, "Suicide as a Crime", *Journal of the Society of Comparative Legislation*, New. Ser., Vol. 1, No. 2, Jul. 1899, pp. 311-319, <http://www.jstor.org>, 24.10.2007.
- Pope, Whitney, "Concepts and Explanatory Structure in Durkheim's Theory of Suicide", *The British Journal of Sociology*, Vol. 26, No. 4, Dec. 1975, pp. 417-434, <http://www.jstor.org>, 03.03.2008.
- Stack, Steven, "Suicide: A Comparative Analysis", *Social Forces*, Vol. 57, No. 2, Dec. 1978, pp. 644-653, <http://www.jstor.org>, 03.04.2008.
- Şen, Neslihan, *Toplumsal Anlam Dünyası ve İntiharın Toplumsal Algısı: Bursa Örneği*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2008.